

מנה בדת

שימן הדף היומי בדרך קצרו

לע"נ הגאון רבי אברהם יהודה
בן רבי יעקב פרבשטיין זצוק"ל
הערות והנצחות טל' 0548449853 או מייל
MABADAF12@GMAIL.COM

גליון 4 פרשת וארא תש"פ

ברכות כג-כט

שנו בברייתא שקודם סעודה ילך י' פעמים ד"א, או ד' פעמים י' אמות, ויתפנה ואח"כ יאכל, ולר' יצחק יחלוץ גם התפילין, אך לר' חייא מניחן על השולחן, ויניחם עד זמן ברכה.

יש ברייתא שנרתיק שהזמינו לתפילין לא יצורר בו מעות ויש ברייתא שיכול לצרור בו מעות והחילוק הוא שבצורר כבר תפילין לא צורר בו מעות, אם לא צרר תפילין צורר בו מעות, כמו שחילק רב חסדא בסודר שצורר בו תפילין, ולאביי, אם הזמינו אף שלא צרר בו אסור להניח שם מעות, אין להניח תפילין תחת מרגלותיו שזה מנהג בזיון, ותחת מראשותיו לשמואל מותר אף כשאשתו עמו, ולברייתא אסור באשתו עמו, ומקום גבוה או נמוך ג' טפחים מותר, ורבא פסק כשמואל ששמירתם עדיפה.

דף כד לר' ירמיה מניח את התפילין בין כר לכסת, שלא כנגד ראשו, ולר' חייא, בכיסן ובר קפרא אמר שיוציא את הבלטיטה שלהם בכיס לכיוון החוץ, רב שישא בר רב אידי הניחם על ספסל ופרס עליהם סודר, רבא שלח את רב המנונא בר יוסף להביא לו את תפיליו והוא מצאם בין כר לכסת שלא כנגד ראשו, ורב המנונא ידע שהוא ליל טבילה ורבא בא ללמדו הלכה למעשה.

לשמואל שנים שישנים במטה אחת יכולים להחזיר פניהם ולקרוא קר"ש, ואפי' עם אשתו, ולרב יוסף רק באשתו שהיא כגופו מותר אך עם אחר לא יקרא כך, יש ברייתא שבגדולים הישנים במטה אחת שמספיק החזרת פניו ויש ברייתא שצריך טלית להפסיק, ובקטנים אין צריך, וזה מובן לרב יוסף שבאשתו מועיל החזרת פנים ולשמואל יש לפרש שאכן זה מחלוקת תנאים שהרי יש ברייתא שגם בבני ביתו צריך טלית להפסיק.

יש להוכיח מהברייתא שלא חששו לעגבות משום ערוה, ואין להביא לזה ראייה מהמשנה שאשה יכולה לתת חלה ערומה, שאין נראית ערוותה ולמרות שהעגבות נראין, שניתן לפרש כדברי ר"נ בר יצחק שמדובר שפניה טוחות בקרקע והעגבות לא נראים.

לדעה אחת ברב חסדא מותר לקרוא עם קטנים במטה, תינוקת עד ג' שנים, ותינוק עד ט' שנים, ולדעה אחרת תינוקת עד י"א ותינוק עד י"ב ורק עד שיעור של בגרות של שדים נכוונו ושערך צימה, ורב כהנא שאל אם גם בזה הלכה כשמואל ורב אשי אמר לו שרבא לא ארג את השמועות יחד ובמה שלא נפסק כשמואל אין הלכה כמותו. **רב מרי** שאל את רב פפא אם יש לאסור בשער ערוה שיוצא מבגדו אמר רב פפא שער שער שאינו כלום.

ר' יצחק אמר טפח באשה ערוה אין לפרש שהכוונה להסתכל שהרי אסור להסתכל להנות אפי' באצבע קטנה של אשה שהתורה מנתה תכשיטים שבפנים ובחוץ כאחד לומר שאסור להסתכל בשניהם באותו מדה, אלא נאמר טפח באשה ערוה לענין קר"ש שאף לבעלה אין לקרוא קר"ש כנגד טפח מגולה באשתו, ורב חסדא מוסיף שגם שוק באשה ערוה כמו שכתוב גלי שוק עברי נהרות ותגל ערותך וגם תראה חרפתך, שמואל מוסיף שקול באשה ערוה שהפסוק משבח כי קולך ערב ומראך נאוה, ורב ששת מוסיף גם שער שכתוב שערך כעדר העיזים.

ר' חנינא ראה שרבי תלה את תפיליו, ואין להקשות ממה שדרשו על הפסוק והיו חיך תלויים לך על התולה תפיליו שזה רק ברצועה אך בקציצה שלהם מותר או שמותר לתלות בכיסן והחידוש הוא שלא צריך להניח ממש כמו שמניחים ס"ת.

רבי גיהק אחר אכילתו ופיהק כאדם עייף באונס בתוך התפלה, והוא התעטש מלמעלה, וזה סימן יפה שעושים לו נחת רוח למעלה וגם ירק לאונסו, **עמוד ב** וכן משמש בבגדו להעביר כינה אך הוא לא התעטף אם נפלה טליתו, ובשעת פיהוק הוא הניח ידו על פיו, אך קשה מהברייתא ששינינו שהמתעטש מלמטה הוא סימן רע, או שניכר שהוא מכוער, המפקה או מגהק לרצונו זה גסות רוח והיורק לרצונו זה כאילו ירק לפני מלך ויש לומר שרבי ירק לתוך בגד, ורב יהודה אמר שניתן להבליע בבגדו ורב אשי כשהזדמן לו רוק בתפילה ירק לאחוריו ולא לבגדו כי הוא היה אסטניס, המשמיע קול בתפלה הוא מקטני אמנה ואם מגביה קולו מאד הוא כנביאי השקר,

דף כג לכאורה נחלקו ר' המנונא ורב חסדא בשהה כדי לגמור את כולה אם חוזר לראש או רק למקום שפסק, ורב אשי מקשה א"כ הם היו צריכים לחלק אם שהה או לא שהה, אלא לכו"ע בשהה לגמור את כולה חוזר לראש, והם נחלקו האם האיש דחוי ואין נחשבת תפלתו לתפלה, או שהוא ראוי לתפלה גם כשיצאו לו מים.

שנו בברייתא שהמתפלל בעת שהוא צריך לנקביו תפלתו תועבה, ורב זביד או רב חסדא אמרו שאם יכול לשהות כך הילוך פרסה תפלתו תפלה, ר"ש בר נחמני אמר בשם ר' יונתן הנצרך לנקביו אל יתפלל משום היכון, והוא ביאר את הפסוק שמור רגלך כאשר תלך אל בית האלוקים, שמור שלא תחטא ואם תחטא לך הבא קרבן לבית המקדש, ורבא מבאר את המשך הפסוק, ותהיה קרוב לשמוע דברי חכמים שמביאים קרבן כשחוטאים, ועושים תשובה, ולא ככסילים שאף שמביאים קרבן אינם עושים תשובה, כי אינם יודעים לעשות רע' כלומר שאינם יודעים אם הקרבן הוא על רעה או טובה, ורב אשי ויש אומרים בשם ר"ח בר פפא ביאר שמור נקביך כשתלך להתפלל.

שנו בברייתא שיחלוץ תפילין ד' אמות קודם שיכנס לבית הכסא ואמר רב אחא בר רב הונא בשם רב ששת שזה רק בקבוע, ובאינו קבוע לא צריך שיעור ד' אמות, ואחר שיצא ירחיק ד' אמות ויניחן שעשאו בית הכסא קבוע, רבינא מתיר להכנס בתפילין לבית הכסא להשתין, ור' אדא ורבא אסרו גזירה שמא יפנה או יפיח בהם, יש ברייתא שלב"ש יניח את התפילין בחלון הסמוך לרה"ר ולב"ה יכול להכנס אתם בידי, ולר"ע אוחו בידו ובבגדו, ויניח אותם בחלון הסמוך לבית הכסא ולא הסמוך לרה"ר שמא יטלום ויבא לחשד, כמו התלמיד שהניחם בחלון הסמוך לרה"ר ונטלתן זונה ואמרה שפלוני הביאם לה באתננה, ומתוך הבושה הוא עלה לגג ונפל ומת, ותיקנו שיכנסו עמם לבית הכסא, ובתחילה היו מניחים בחורים הסמוכין לבית הכסא ונטלום עכברים, ואז תיקנו שישים בחורים הסמוכים לרה"ר, ונטלום עוברי דרכים, ואז תיקנו, שיכנס עמם בבגדו ובידו, ושנו בברייתא שבתחילה הניחום בחורים סמוכים לבית הכסא ועכברים נטלום ותקנו להניחם בחלום הסמוך לרה"ר ועוברי דרכים נטלום ותקנו שיכנס עמם בידי ור' מיאשא אמר שיגללם כספר ויאחזם בימינו כנגד לבו, ורב יוסף בר מניומי אמר בשם ר"נ שיוהר שלא יצא טפח מהרצועה מידו, ורב יעקב בר אחא אמר בשם ר' זירא שאם אין שהות ביום להניחם אח"כ יעשה להם כיס עם חלל טפח, ואמר אביי שדוקא בכלי שלהם צריך חלל טפח ובכלי אחר אין צריך חלל טפח, כמו שפכים קטנים מצילין באהל המת, ורבה בר בר חנה אמר שר' יוחנן קודם שנכנס לבית הכסא היה מוסר לנו בחוץ ספר אגדה, אך את התפילין הכניס עמו, ואמר כיוון שחז"ל התיירו עדיף שאני אשמרם, עמוד ב וכן נהג ר' נחמן.

שנו בברייתא שלא יאחז אדם תפילין בידו או ס"ת בזרועו בשעת תפילה, ולא ישתין עמם, ולא ישן עמם אף לא שנת עראי, וכן אסר שמואל להתפלל עם סכין או מעות קערה וככו. רבא אמר בשם רב ששת שכל הנ"ל זה רק לב"ש אך לב"ה שהתירו בקבוע כ"ש שמותר להשתין עם תפילין בידו, ומה שנאמר בברייתא דברים שאסרתי לך כאן התרתי לך כאן לכאורה הכוונה לבית הכסא קבוע ועראי וא"כ גם לב"ה אסור יש לפרש שזה מדובר לענין כמה מגלה בעת עשית צרכיו שלאחריו מגלה טפח ולפניו כלום ויש ברייתא שלאחריו טפח ולפניו טפחים ואין לומר ששניהם באיש ויש חילוק בין קטנים לגדולים שלקטנים א"צ כלום לאחריו, אלא יש לחלק שבאיש לאחריו טפח ולפניו טפחים ואשה רק לפניה טפח ולאחריה כלום, אך לפ"ז לא מובן המשך הברייתא שזה ק"ו שאין לו תשובה שהרי הדרך הוא שיש שינוי בין איש לאשה, אלא יש לפרש שהברייתא דברה על תפילין שהתירו להחזיקם בבית הכסא קבוע ולא בעראי ולא כרב ששת, וההסבר בזה שבקטנים יש חשש ניצוצות לכן לא יחזיק תפילין בידו, ומה שכתוב שזה ק"ו שאין על זה תשובה היינו שיש בזה סברא ולא בתורת ק"ו.

ומי שאינו יכול לכוון היטב בלחש מותר לו להגביה קולו ביחידות ולא בציבור שלא יפריע לתפילתם.

רב יהודה סובר שהרוצה לעלות מבבל לא"י עובר על הפסוק בבבל יבואו ושם יהיו ולכן כשרב אבא רצה לעלות לא"י הוא התחמק ממנו אך הוא רצה לשמוע ממנו עוד משהו, ורב יהודה אמר שהמתעטש באמצע תפילה יחכה עד שיכלה הריח וחוזר לתפילתו ויש דעה שילך ד' אמות ואז יתעטש ויחכה עד שיכלה הריח וכיוון שממילא הפסיק ואמר רבש"ע יצרתנו נקבים נקבים חלולים חלולים גלוי לפניך חרפתינו וכלימתנו בחיינו ובאחריתנו רימה ותולעה וחוזר למקום שהפסיק, ואמר ר' אבא שהיה שווה לו לבא לשמוע רק את הדין הזה.

שנו בברייתא הישן ערום תחת טליתו ורוצה לקרוא קר"ש ואינו יכול להוציא ראשו מפני הקור, חוצץ בטליתו על צוארו וקורא ולא חוששים שלבו רואה את הערוה, ולדעה שניה יחצוץ כנגד לבו שלא יראה את הערוה.

רב הונא אמר בשם ר' יוחנן שמותר לקרוא קר"ש במבואות המטונפות כשמניח את ידו על פיו, ורב חסדא אמר שלא ישמע לכך אף אם ישמע מר' יוחנן עצמו, ללישנא בתרא רב הונא אמר את זה בשם ריב"ל ורב חסדא לא הסכים לכך, ויש להקשות הרי רב הונא סובר שת"ח לא יעמוד במקום טינופת מכיוון שמהרהר תמיד בתורה, ויש לומר שללכת מותר אך קשה שר' יוחנן סובר שאין להרהר בתורה בבית המרחץ ובית הכסא ולא במבואות המטונפות ואין לחלק שלעמוד אסור אך מותר ללכת, שהרי ר' אבהו הפסיק במבואות המטונפות ושאל את ר' יוחנן להיכן יחזור וענה לו שאם שהה לגמור את כולה יחזור לראש, ויש לומר שר' יוחנן אמר לשיטת ר' אבהו אך לדעת ר' יוחנן אין צריך להפסיק כלל. יש ברייתא כדעת רב הונא שההטלך במבואות מטונפות מניח ידו על פיו וקורא ויש ברייתא כדעת ר' חסדא שלא יקרא כלל, ולרב חסדא אם לא הפסיק נאמר עליו גם אני נתתי להם חוקים לא טובים ומשפטים לא יחיו בהם, ורב אסי למד מהפסוק אוי מושכי העוון בחבלי השוא, ורב אדא בר אהבה למד מהפסוק כי דבר ה' בזה, ור' אבהו אמר שעל מפסיק נאמר כי בדבר הזה תאריכו ימים.

רב הונא אומר שערום שטליתו חגורה על בגד במתניו מותר לקרוא קר"ש ושנו כך בברייתא שאם טלית בגד או עור או שק חגור על מתניו מותר לקרוא קר"ש,

דף כה ולתפילה צריך לכסות לבו, ורב הונא אומר שאם שכח ונכנס לבית הכסא עם תפילין יניח ידו עליהם עד שיפסוק עמוד ראשון ולא יפסיק קודם שרשב"ג אמר שהנמנע בעמוד ראשון מביאו לחולי הדרוקן דהיינו ציבוי הכרס, והנמנע בעת סילון מי רגלים החוזר מביא את האדם לחולי ירוקן.

אם יש צואה על בשרו או שידו בבית הכסא לרב הונא מותר לקרוא קר"ש שכתוב כל הנשמה תהלל שהעיקר שאבר הנשימה יהיה בנקיות, ולרב חסדא אסור לקרוא קר"ש שכתוב כל עצמותי תאמרנה.

לרב הונא ריח רע שיש לו עיקר מרחיק ד' אמות וקורא, ולרב חסדא מרחיק ד' אמות ממקום שפסק הריח וקורא, ושנינו בברייתא כרב חסדא שלא יקרא כנגד צואת אדם, כלבים, חזירים ותרנגולים, ולא כנגד אשפה עם ריח רע ואם הם במקום גבוה או נמוך י' טפחים, יכול לקרוא סמוך להם, ובאותה רשות מרחיק כמלא עיניו, וריח רע שיש לו עיקר מרחיק ד' אמות ממקום שכלה הריח, וכן לתפילה. ולרבא להלכה מה שאינו צואת אדם אין צריך להרחיק אלא אם נתן עורות לתוכן.

רב ששת התיר ריח רע שאין לו עיקר לדברי תורה ולא לתפילה, שבמחצלות בשיבת רב חלק ישנו והפיחו וחלק למדו שם, אך בלימוד שלו צריך להפסיק אם הפיח.

אם צואה עוברת לפניו לאביי מותר לקרוא ולרבא אסור, ואביי הוכיח מהמשנה שמצורע עובר וטהור עומד טהור, גם באהל אחד, ורבא דוחה שדוקא לענין טומאה מטמא רק בקביעות משא"כ בקר"ש ותפילה צריך מחנה קדוש, ולכן אין לקרוא גם בעוברת.

רב פפא אומר שחזיר אפילו כשהוא עולה מהנהר זה כצואה עוברת. **לרב יהודה** ספק צואה אסור ספק מי רגלים מותר וללישנא בתרא ספק צואה בבית מותר, שאין דרך שיהיה שם לצואה ובאשפה אסור וספק מי רגלים גם באשפה מותר, כדברי רב המנונא שמדאורייתא אסור רק בצואה שיצא מחוץ למחנה ובמי רגלים אסור רק כנגד

עמוד וכמו שר' יונתן הקשה שכתוב ויד תהיה לך מחוץ למחנה וכתוב ויתר תהיה לך על אזנך והוא חילק שבגדולים יוצא מחוץ למחנה ובקטנים מותר ורק בקרקע גזרו בהם רבנן ואין לאסור בספק, ורב יהודה אמר בשם שמואל וכן אמר רבה בר בר חנה בשם ר' יוחנן שבודאן אסרו רק היכן שהם מטפחים, וגניבא אמר בשם רב כל זמן שרישומם ניכר, ורב יוסף מקשה הרי גם בצואה מותר בקרמו פניה ק"ו שבמי רגלים יש להתיר, ואביי הוכיח מדברי רב שצואה אפי' כחרס אסורה, והינו שזורקה ואינה נפרכת, או שאינה נפרכת בגלילה, אף שבזריקה נפרכת ורבינא אמר שרב יהודה מדפתי אמר לו שרק אם לא קרמו פניה אסורה וללישנא בתרא הוא אמר שכשיש בה סדקים מותרת, לאמימר צואה כחרס אסורה ולמר זוטרא מותרת, ולרבא כחרס אסורה ובמי רגלים כל זמן שמטפחים ואין לדיק מברייתא שאם מי רגלים נבלעו או שיבשו ואם לא נבלעו אסורים גם באין מטפחים, כי כתוב באותה ברייתא כל זמן שמטפחים ומשמע שאם רשומן ניכר מותר ויש ברייתא שלת"ק נבלעו מי רגלים מותרים לא נבלעו אסורים ולר' יוסי כל זמן שמטפחים ולא נחלקו באין מטפחים ורישומן ניכר שיתכן שלדעת כולם צריך מטפחים **עמוד ב** אלא נחלקו שלת"ק אסור בטופח בלבד ולר' יוסי אסור רק בטופח ע"מ להטפח.

אין להוכיח מהמשנה שזמן קר"ש עד הנץ שיתכן שהמשנה דברה לותיקין.

מה שנזכר במשנה שמתכסה במים וקורא מדובר במים עכורים שאין חסרון של לבו רואה את הערוה, יש ברייתא שמותר לשבת במים צלולין עד צוארו ואין אסור בלבו רואה את הערוה וכן אין אסור במה שעקבו רואה את הערוה, ואם עקבו נוגע בערוה לאביי אסור לרבא מותר שלא נתנה תורה למלאכי השרת וכך שנה רב זביד ורב חיננא בר איקא שנה שלכו"ע אסור בעקבו נוגע ונחלקו בעקבו רואה שלאביי אסור ולרבא מותר והלכה כאביי.

לרבא כשהצואה בעששית מותר לקרוא כנגדה שהרי היא מכוסה אך ערוה שאיסורה משום מראה אסור אפי' בעששית, אביי אומר שכשיש צואה כל שהוא מבטלה ברוק עבה, וכשהיא בגומא יניח סנדלו עליה ויקרא ומר בר רבינא מסתפק בצואה דבוקה בסנדלו.

רב יהודה אומר שאפילו ערוה של עכו"ם שנאמר אשר בשר חמורים בשרם אסור לקרוא כנגדה, שגם על נח נאמר ערות אביהם לא ראו.

המשנה אומרת שלא יתכסה במים הרעים ולא יקרא כנגד מי רגלים עד שיטיל מים לתוכם לת"ק כל שהוא ולר' זכאי רביעית, ולר' י' נחלקו בסוף אך בתחילה לכו"ע כל שהוא שהראשון שנכנס מתבטל, ולרב יוסף נחלקו רק בתחילה אך בסוף לכו"ע צריך רביעית, והוא אמר למשרתו להביא לו רביעית.

שנו בברייתא שאין לקרוא כנגד גרף של רעי ועביט מי רגלים וגם בריקים ולא מועיל הפסק מיטה ולרשב"ג מועיל ואם מרחיק מהם ד' אמות מותר, ולר"ש בן אלעזר אפילו עד ק' אמה לא יקרא עד שיוציאם והסתפקו בדעת רשב"ג אם רק בהפסק מיטה יקרא עד ד' אמות ובלי הפסק לא יקרא כלל או שבלי הפסק מועיל ד' אמות ובהפסק יקרא מיד ויש להוכיח מברייתא שלר"ש בן אלעזר אחר המיטה קורא מיד ולפניה מרחיק ד' אמות ולרשב"ג לא מועיל גם ק' אמה עד שיוציא או יכסה והופכים את השיטות וזה דעת ר"ש בן אלעזר שהוא סובר במקום אחר שכל הבית נחשב כד' אמות.

רב יוסף אמר שפשוט שמטה פחות מג' נחשב הפסק כלבוד ובין ג' טפחים ל' הסתפקתי ושאלתי את רב הונא, וביותר מי' אין ספק ואביי אמר שהסיבה היא שזה ודאי נחשב כרשות אחרת, רב יעקב בן בת שמואל אמר שהלכה כר"ש בן אלעזר, ורבא אמר שאין הלכה כמותו.

ר' אחאי חיתן את בנו עם בת רב יצחק בר שמואל בר מרתא והוא לא יכל לבעול והתברר לו שהיה בבית ס"ת ואמר להם שיכלתם לסכן את בני שאסור לשמש במקום שיש ס"ת עד שיוציא או יניח בכלי בתוך כלי ודוקא בכלי שאינו של הס"ת אך בכלי של הס"ת לא מועיל גם עשרה כלים.

דף כו רבא אומר שגלימא על ארגז נחשב כלי בתוך בלי, ולריב"ל מספיק לעשות מחיצה י' טפחים לס"ת וכן ראה מר זוטרא בבית ר' אשי, ואמר לו שריב"ל הקל רק באין לו בית אחר לס"ת, אמר רב אשי לא שמתו לבי לכך.

רבא אמר בשם רב סחורה בשם רב הונא שאם צואה לפניו ירחיק כמלא עיניו וכן לתפילה ומה שרפרם בר פפא אמר בשם רב חסדא

שמותר להתפלל כנגד בית הכסא מדובר שאין בו צואה, אך קשה שר' יוסי בר' חנינא אמר שאיסור בית הכסא נאמר גם בלי צואה ויש לומר שמותר להתפלל רק כנגד בית הכסא חדש שעדיין לא השתמשו בו ואמנם רבינא הסתפק בהזמינו לבית הכסא אם מותר להתפלל בו אבל כנגדו מותר להתפלל ורבינא אמר שבבית הכסא של פריסיים גם כשיש בהם צואה מותר שהם נחשבים כסתומים.

משנה זב שראה קרי ונדה שפלטתה שכבת זרע ומשמשת שראתה נדה צריכים טבילה אף שלא נטהרים בטבילה זו ור"י פוטר. **גמרא** הסתפקו בבעל קרי שראה זיבה לדעת ר"י שר"י פטר בזב שאינו נטהר בטבילה אך בעל קרי שייך בטבילה קודם שראה זיבה ויש להוכיח מהמשנה שמשמשת ראתה זיבה צריכה טבילה וזה בדיוק כמו בעל קרי שראה זיבה ור"י פוטר.

פרק תפילת השחר

משנה זמן תפלת שחרית עד חצות ולר"י עד סוף ד' שעות מהיום, זמן תפלת מנחה עד הערב ולר"י עד פלג מנחה קטנה, תפלת ערבית זמנה כל הלילה, ומוסף כל היום ולר"י עד ז' שעות. **גמרא** יש ברייתא ששחרית עד הנץ ויש לומר שזה רק לותיקין, ואמנם שנינו שאם לא התפלל ערבית מתפלל שחרית שתים לא התפלל שחרית יתפלל מנחה שתים אך אין לו שכר תפלה בזמנה, והזמן הוא כדברי המשנה.

הסתפקו כשלא התפלל מנחה אם יתפלל ערבית שתים שהרי היום אחר הלילה ואם עבר יומו בטל קרבנו או שתפלה היא רחמים ואין בזה משום עבר יומו בטל קרבנו ורב הונא בר יהודה אמר בשם ר' יצחק בשם ר' יוחנן שיתפלל ערבית שתים ואין בזה משום עבר יומו בטל קרבנו, ויש להקשות ששנינו שמעוות לא יוכל לתקן נאמר על מי שביטל תפלה או קר"ש בזמנה, וביאר ר' יוחנן ששם מדובר בלא התפלל במזיד אך אם לא התפלל בשוגג יכול להשלים, ורב אשי דייק ממה שכתוב ביטל ולא כתוב טעה, ונאמר אח"כ חסרון לא יוכל להמנות על מי שחבריו נימנו לדבר מצוה והוא לא הצטרף עמם.

עמוד ב שנו בברייתא שאם לא התפלל מנחה בע"ש יתפלל שתים כליל שבת ואם לא התפלל מנחה בשבת יתפלל שתים במוצ"ש ויאמר הבדלה בתפלה הראשונה ואם הבדיל בשניה יתפלל שוב, ומשמע שאם לא הבדיל לא יצא אך שנינו שאם לא הזכיר גשמים או שאלת גשמים חוזר ואם לא הזכיר הבדלה אינו חוזר כי יכול להבדיל על הכוס.

לר' יוסי בר חנינא האבות תיקנו את התפילות ולריב"ל חז"ל תיקנום כנגד קרבנות תמיד ובברייתא נאמר שאברהם תיקן תפלת שחרית שכתוב וישכם אברהם בבוקר אל המקום אשר עמד שם ועמידה זה תפילה שכתוב ויעמוד פנחס ויפלל, ויצחק תיקן מנחה שכתוב ויצא יצחק לשוח בשדה לעת ערב ושיחה זה תפלה שכתוב בתפלה לעני ולפני ה' ישפוך שיחו, יעקב תיקן ערבית שכתוב ויפגע במקום ופגיעה זה תפילה שכתוב אל תשא בעדם רנה ותפלה ואל תפגע בי, ויש ברייתא שתיקנו שחרית עד חצות כתמיד של שחר שהוא עד חצות ולר' יהודה זמן תמיד של שחר עד ד' שעות ומנחה עד הערב כתמיד של בין הערבים ולר"י תמיד קרב רק עד פלג המנחה ותפילת הערב היא כנגד אברים ופדרים שקרבים כל הלילה ותפלת מוסף כל היום כקרבן מוסף ולר"י זמן קרבן מוסף עד ז' שעות, מנחה גדולה משש שעות ומחצה והלאה ומנחה קטנה בתשע שעות ומחצה, הסתפקו אם ר' יהודה אמר עד פלג מנחה ראשונה או אחרונה ויש ברייתא מפורשת שלר' יהודה אמרו פלג מנחה אחרונה שהוא שעה ו"א פחות רבע, ור' יוסי בר חנינא סובר שאמנם האבות תקנו את התפלה אך רבנן הסמיכוהו על קרבנות כמו מוסף.

ר' יהודה אומר עד ד' שעות ולכאורה עד לא בכלל שא"כ אין מחלוקת בין רבנן לר"י ולכולם מנחה עד הערב.

דף כז אך יש להוכיח מהסיפא שלר' יהודה זמן מוסף הוא עד ז' שעות ואם עד לא בכלל מדוע נאמר לדעת ר' יהודה שאם יש מנחה ומוסף לפניו יתפלל מוסף קודם הרי עדיין לא הגיע זמן מנחה שקודם שש ומחצה א"א להתפלל מנחה, ומה שר"י אמר עד פלג מנחה הכוונה ראשונה שבסיומה מתחיל זמן פלג מנחה השנייה, ור"י מוכיח כן מהמשנה בעדויות שר' יהודה בן בבא העיד שממאנים קטנה, ומשיאין אשה ע"פ עד אחד, ותרגול שהרג נסקל, ונסכים הם רק ביינן של מ' יום ומקריבים תמיד בשעה רביעית, והלכה כר"י שפסקו כמותו בעדויות, וגם מוכח שעד בכלל.

שנו בברייתא שהמן נמש בד' שעות ביום שחם השמש נקרא שעה ד' ושעה ו' נקראת כחם היום, לר"י ד' שעות הוא עדיין בוקר ולרבנן עד חצות הוא בוקר ומה שכתוב במן בבוקר בבוקר שמחלקים לב' בקרים, ולר' יהודה להקדים לאסיפתו שעה אחת בג' שעות ומבאר רב אחא בר יעקב שחם השמש זה ד' שעות שאז בשמש חם והצל עדיין צונן.

רב חסדא אמר לרב יצחק שלגבי ד' שעות הלכה כר' יהודה והאם גם לגבי מנחה הלכה כמותו ולכאורה ניתן להוכיח ממה שרב התפלל של שבת בערב שבת שהלכה כר"י שזמן מנחה עד פלג, אך יש להוכיח משאר האמוראים שהתפללו רק בלילה, וכיון שלא נפסקה ההלכה כר' יהודה או כרבנן א"כ אפשר לנהו כשתי השיטות, רב התפלל בבית גניבא את תפלת שבת בערב שבת וכשסיים הוא ראה שר' ירמיה מתפלל אחריו ולא הפסיק תפלתו ורואים שאסור לעבור כנגד המתפלל ואחר ד' אמות מותר שרב אמי ורב אסי עברו אחר ד' אמות, ורואים גם שתלמיד יכול להתפלל אחורי רבו, עמוד ב ואך שרב יהודה אמר בשם רב שלא יתפלל כנגד רבו או מאחוריו ור' אליעזר אמר שהמתפלל אחורי רבו והנותן לו שלום והמחזיר לו שלום והחולק על ישיבתו והאומר דבר שלא שמע ממנו גורם לסילוק שכינה מישראל, ויש לומר שמה שר' ירמיה התפלל אחרי רב כי הוא היה תלמיד חבר שלו וכמו ששאל את רב האם בדלת ממלאכה ולא שאל אותו האם מר בדל, ורבי שהתפלל של שבת בע"ש ונכנס אח"כ למרחץ זה רק היה להזיע שעדיין לא גזרו על כך אך ודאי נאסר כבר ממלאכה, ומה שהתיר אביי לרב דימי בר ליואי לעשן סלים אחר שהתפללו של שבת בער"ש מדובר שהקבלה היתה בטעות, ופעם אחת עבים כסו השמש והתפללו של מוצ"ש בשבת ואח"כ התגלתה השמש ולא הטריחו להתפלל שוב ויש לומר שזה בגלל טרחת הציבור, ר"י אמר בשם שמואל אם התפלל של שבת בע"ש יקדש על הכוס, רב יאשיה התפלל של מוצ"ש בשבת ויש להסתפק אם יכול להבדיל בשבת ובאמת רב יהודה אמר בשם שמואל שהמתפלל של מוצ"ש בשבת מבדיל על הכוס, ור' זירא אמר בשם רב אסי בשם ר"א בשם ר' חנינא בשם רב שר' ישמעאל בר' יוסי התפלל של שבת בער"ש בצד עמוד מסוים ויש שהעידו זאת על ר"א בר' יוסי וזה היה של מוצ"ש בשבת.

המשנה אומרת תפלת הערב אין לה קבע ואין הכוונה שזמנה כל הלילה שא"כ המשנה תכתוב תפלת הערב כל הלילה, אלא לענין רשות או חובה שלר"ג זה רשות ולר' יהושע ערבית חובה, ותלמיד אחד אמר לר"ג שר' יהושע אמר רשות ואח"כ הוא שאל את ר"ג והוא אמר חובה ואמר לו שר' יהושע אמר רשות אמר לו המתן שיבאו בעלי תריסין וכשהגיעו כולם ר"ג שאל מה אמרו על כך ואמרו לו חובה ואמר ר"ג מישהו חולק בזה אמר ר' יהושע לא, אמר לו ר"ג והרי אמרו בשמך רשות עמוד על רגלך ויעידו כך אמר ר' יהושע שאין חי יכול להכחיש את החי, וכל עוד שר"ג דרש ר' יהושע עמד וכל העם רננו על כך ואמרו לר' חוצפית המתורגמן שיפסיק והוא הפסיק ואמרו כולם שר"ג ציער את ר' יהושע בענין קביעת החדש וגם בענין הבכור שר' צדוק התיר לעצמו ועכשיו נעבירו מנשיאותו, וא"א להעמיד את ר' יהושע לנשיאות שהוא בעל המעשה ור"ג יצטער על כך, ולא העמידו את ר"ע שאין לו זכות אבות אלא העמידו את ר"א בן עזריה שהוא חכם ולא יפרכו אותו, והוא עשיר שאם יזדקקו לעבוד לקיסר הוא יוכל לפעול, והוא דור עשירי לעזרא ויש לו זכות אבות ור"ג לא יענישנו, ושאלוהו והוא אמר שהוא יתיעץ עם אשתו.

דף כח ואשת ראב"ע אמרה לו שיעבירוהו אח"כ, אמר לה ר"א עדיף להשתמש יום אחד בכוס יקרה אף שישבר למחרת, אמרה לו שאינך זקן ולא יאה כך לדרשן, ובאותו הלילה נעשה לו נס והיו לו י"ח שורות של שערות לבנות, ולכן אמר ר"א בן עזריה הרי אני כבן ע' שנה, ולא ע' שנה ממש, ואותו יום סילקו את שומר בית המדרש ונתנו לכולם להיכנס שר"ג היה אומר שמי שאין תוכו ככרו לא יכנס, ונוספו אותו יום ד' מאות ויש אומרים ז' מאות ספסלים לבית המדרש, ודעתו של ר"ג חלשה שמא הוא מנע תורה מישראל אך הראו לו בחלום להרגיעו חביות לבנות מלאות אפר והחלום היה רק ליישב דעתו, ואותו יום שנו את מסכת עדויות וכל בו ביום שמוזכר בש"ס היה אותו יום ולא היה ספק הלכה שלא פרושו וגם ר"ג היה אותו יום בישיבה שכתוב במשנה בו ביום בא יהודה גר עמוני האם יכול לבא בקהל ואמר ר"ג אסור ור' יהושע אמר שמותר ואף שכתוב

לא יבא עמוני בקהלה ה' אך סנחריב בלבל את האומות וכל הפורש הוא מהרוג ואף שכתוב ושכתי את שבות בני עמון אך זה נאמר גם על ישראל ועדיין לא שבו והתירוהו, אמר ר"ג אפי"ס את ר' יהושע, והגיע לביתו וראה שכתלי ביתו שחורים ואמר לו שניכר מקירות ביתך שאתה פחמי ואמר ר' יהושע אוי לו לדור שאתה פרנסו שאינך מכיר בפרנסה של החכמים ואמר לו ר"ג מחול לי ולא הסכים ואמר לו שימחל לכבוד אבא והסכים למחול לו ואמרו מי ילך להודיע לכולם על כך וכובס אחד אמר שהוא ילך ור' יהושע שלח שמי שלבש המעיל החשוב ימשיך ללבוש ויאמר למי שלא לבש שיוריד המעיל ואלבישנו, ואמר ר"ע שישגרו הדלתות שלא יבואו עבדי ר"ג לצערנו ואמר ר' יהושע אני אלך להודיע ודפק על הדלת ואמר מזה בן מזה יזה ומי שאינו מזה בן מזה לא יכול לומר לו שהמים שלו הם מי מערה, אמר לו ר"ע האם התפייסת הרי עשינו זאת רק לכבודך והחליטו להחזיר את ר"ג לג' שבתות ואמרו שמעלים בקודש ולא מורידים והשאירו את ראב"ע לשבת אחת, ולכן נאמר במסכת חגיגה שבת של מי, ואותו תלמיד היה רשב"י.

ר' יוחנן אומר שהמאחר תפלת מוסף נקרא פושע.

שנו בכרייתא שאם הגיע זמן מנחה לרבנן יתפלל מנחה קודם למוסף שהיא תדירה ולר' יהודה יתפלל מוסף קודם שהיא מצוה עוברת, ור' יוחנן אמר להלכה שיתפלל מנחה ואח"כ מוסף, כשר' זירא נחלש מלמודו הוא ישב על פתח ביהמ"ד כדי שיוכל לקום לחכמים והוא שאל מה אמרו היום בביהמ"ד ואמרו לו שר' יוחנן פסק כרבנן ולמד את זה מ' פעמים לא בגלל שזה חדש לו אלא שהיה לו צד שריב"ל אמר את זה.

ריב"ל אומר שהמתפלל מוסף אחר ז' שעות נאמר עליו נוגי ממועד אספת וכמו שמתרגם רב יוסף שיבא שבר על המאחרים זמני התפילות ור"א דרש את זה על המאחר תפלת שחרית מד' שעות והמלה נוגי היא צער כמו שנאמר דלפה נפשי מתוגה, ור"נ בר יצחק למד מהפסוק בתולותיה נוגות, **עמוד ב'** ר' אויא חלה ולא הגיע לשיעור של רב יוסף ולמחרת כשבא ואביי שאלו למה לא בא אמר לו מחמת חולשה ואמר אביי שיכל לטעום משהו ואמר לו שאסור לטעום קודם מוסף והוא לא רצה להתפלל קודם ביחידות שאין להקדים תפלתו לציבור, ואמר אביי שזה דוקא בציבור ולהלכה מותר לטעום קודם מוסף וכן קודם מנחה וריב"ל אסר.

משנה ר' נחוניא היה מתפלל בכניסתו לבית המדרש ושאלוהו מהי תפלתו והוא אמר שלא יארע תקלה על ידו וביציאה נתן הודאה על חלקו. **גמרא** בתחלה התפלל שלא יכשל בהלכה וישמחו בי חבירי ולא יאמר על טהור טמא ועל טמא טהור ושחביריו לא יכשלו וישמח בהם, וביציאה הוא נתן הודאה על חלקו שהיא יושב בבימ"ד ועמל ומקבל שכר ורץ לחיי העוה"ב שלא כמו יושבי קרנות שעמליו לשוא והם רצים לבאר שחת. כשר"א חלה ונכנסו תלמידי ואמרו לו למדינו ארחות חיים שנזכה בהם לעוה"ב והוא אמר הזהרו בכבוד חבריכם, מנעו בניכם מהיגיון לעסוק הרבה במקרא והושיבו בין חכמים ובתפלה דעו לפני מי אתם עומדים, ובגלל זה תזכו לעוה"ב.

כשריב"ז חלה נכנסו אליו תלמידיו וראוהו בוכה אמרו לו נר ישראל פטיש החזק עמוד הימיני מדוע אתה בוכה, אמר להם אילו היו מביאים אותי למשפט מלך בשר ודם שהוא זמני ואפשר לפתותו בממון הייתי בוכה, ק"ו לפני הקב"ה שהוא לעולם ואינו לוקח שוחד, ויש לפני דרך לגן עדן וגיהנם ואיני יודע לאיזה דרך אני אלך, אמרו לו ברכנו וברכם שיהיה עליהם מורא שמים לכל הפחות כמורא בשר ודם, שאדם עושה חטא ומפחד שידעו מזה, ובעת פטירתו הוא אמר פנו כלים מפני הטומאה והכיניו כסא לחזקיהו המלך שמקבלני.

משנה לר"ג אדם מתפלל שמונה עשרה ולר' יהושע מעין י"ח, ולר"ע בשגורה תפלה בפיו יתפלל י"ח ואם אינה שגורה בפיו יתפלל מעין י"ח, לר"א המתפלל קבע אינה תחנונים, ובמקום סכנה יתפלל תפלה קצרה שהיא הושע ה' את עמך וגם בפרשת העיבור כשהם עוברים עבירות יהיו צרכיהם לפניך, ברוך שומע תפלה.

הרוכב על חמור ירד בתפלה ואם אינו יכול לרדת יחזיר פניו ואם אינו יכול להחזיר פניו יכוון את לבו כנגד קדש הקדשים. **גמרא** לר' הלל בן ר"ש בר נחמני תקנו י"ח ברכות כנגד י"ח אזכרות שם ה' בפרק הבו לה' כבוד, לרב יוסף כנגד י"ח אזכרות שבק"ש לר' תנחום בשם ריב"ל כנגד י"ח חוליות שבשדרה, ובכריעה בתפלה

צריך שיתפקקו חוליותיו עד שיראה כשיעור איסר כנגד לבו, לר' חנינא מספיק נענוע בראש ודוקא כשמצער עצמו להראות ככורע. לר' הלל תיקנו ברכת המינים כנגד קל הכבוד הרעים ולרב יוסף כנגד אחד שבק"ש ולריב"ל כנגד חוליא קטנה, כשמעוץ הפקולי התפלל לפני ר"ג ביבנה רצה ר"ג שיתקנו ברכה כנגד הצדוקים ושמואל הקטן תיקן ברכה זו אך שכחה אחר שנה,

דף כט והוא ניסה להזכר בה ב' וג' שעות ולא העלוהו מהתיבה, ואף שרב יהודה אמר בשם רב שהטועה בברכת המינים מעלים אותו אך כיון שהוא תיקנה הוא לא חזר בו שטוב לא נהיה רע ומה שכתוב ובשוב צדיק ועשה עוול מדובר כשלא היה צדיק מהתחלה ואמנם יוחנן כה"ג פרש אביי מבאר שהוא היה רשע קודם שהוא ינאי ולרבא ינאי הוא אחר וגם צדיק יכול לחזור בו ואת שמואל הקטן לא העלו כיוון שהוא התחיל בברכה כמו שאמר רב יהודה בשם רב או ריב"ל שאם שתק והמשיך יגמור את ברכת המינים.

ר' חלפתא בן שאול אומר שז' ברכות בתפלת שבת הם כנגד ז' קולות שדוד אמר על המים, ובר"ה יש ט' ברכות כנגד ט' אזכרות בתפלת חנה שנפקדה בר"ה, כ"ד ברכות בתעניות הם כנגד כ"ד רגנות של שלמה כשהכניס הארון לקה"ק ואמר זאת בעת רחמים.

לרב מעין י"ח הכוונה י"ח ברכות מקוצרות, ולשמואל הבינו שכוללים י"ג ברכות בברכה האמצעית, אביי קילל את מי שמתפלל הבינו, במוצ"ש לא מתפללים הבינו שצריך לומר הבדלה, ואין לומר ברכה נפרדת כדעת ר"ע שהרי כל השנה לא עושים כר"ע לומר הבדלה בברכה נפרדת שהרי תיקנו י"ח ולא י"ט וא"כ גם בהבינו תיקנו ז' ולא ח' אך היה אפשר לכלול הבדלה בהבינו, לר' ביבי בחורף לא יתפלל הבינו שצריך שאלה בברכת השנים ולא יכלול בה שאלת מטר כדי שלא יטרד מהרגלו אך הבדלה בחונן הדעת שהיא בהתחלה לא יטרד, ולא יכלול בשומע תפלה שזה רק בשכח שאם טעה בברכת השנים יכול להזכיר בשומע תפלה ואין מחזירים אותו ואחר שומע תפלה מחזירין אותו.

עמוד ב' ר' תנחום אומר בשם רב אסי בשם ריב"ל שאם לא הזכיר של ר"ח בעבודה והמשיך הוא חוזר לעבודה ואם סיים חזר לראש ורב פפא בר רב אחא בר אדא אמר שבסיים חזר לראש רק בעקר רגליו ואם לא עקר רגליו חוזר לרצה ור' תנחום שאל מהיכן שמעת את זה אמר רב פפא שהוא שמע מאביו ששמע מרב, ר"נ בר יצחק אומר שבעקר רגליו חוזר לראש רק באינו רגיל לומר תחנונים ואם הוא רגיל לומר תחנונים יחזור לרצה וללישנא בתרא ר"נ בר יצחק אמר שבלא עקר רגליו חוזר לרצה רק ברגיל לומר תחנונים ואם אינו רגיל לומר תחנונים יחזור לראש.

רב יעקב בר אידי מבאר שתפלת קבע הכוונה שזה נראה עליו כמשא ותלמידים אחרים ביארו שאינו אומרה בלשון תחנונים ורבה ורב יוסף ביארו שאינו יכול לחדש בה דבר ור' זירא אמר שהוא יכל לחדש בה אך הוא חשש שהוא יטרד, אביי ור' חנינא בני ר' אבין ביארו שאינו מתפלל בשעת דמדומי חמה שנאמר ייראוך עם שמש אך בא"י קיללו את המתפלל ברגע האחרון שלא תטרף השעה.

בכל פרשת העיבור ביאר רב חסדא בשם מר עוקבא שגם כשאתה מתמלא עברה עליהם כאשר עוברה יהיו צרכיהם לפניך, או/גם כשעוברים עבירות יהיו צרכיהם לפניך.

שנו בכרייתא שהמהלך במקום גדודי חיות ולסטים יתפלל תפלה קצרה ולר"א תפלה קצרה היא עשה ברוך שומע תפלה, ולר"י שמע שוועת ליראיך והטוב בעיניך עשה ברוך שומע תפלה, ולר"י שמע שומע עמך ישראל ועשה מהרה בקשתם, ולר"א בן ר' צדוק, אומר שמע צעקת עמך ישראל ועשה מהרה בקשתם ולאחרים התפלה היא צרכי עמך מרובים ודעתם קצרה יה"ר שתתן לכל אחד די פרנסתו ולכל גויה די מחסורה ברוך אתה ה' שומע תפלה, ורב הונא אמר שכך ההלכה. אליהו אמר לר' יהודה אל תכעס או תשתכר ותבא לידי חטא וביציאה לדרך המלך בקונן להתפלל תפלת הדרך והתפלה היא שתוליכני לשלום ותציעיני ותסמכני לשלום ותצילני מכף כל אויב ואורב בדרך ותשלח ברכה במעשי ידי ותתנני לחן ולחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל רואי ברוך שומע תפלה.